

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 16 4 ● 2017

Oude

● Kade aan de Oostwouderpolder.

De Starnmeer is een veel minder bekende droogmakerij dan het rijtje Beemster, Schermer, Wormer en Purmer. Sinds het ontstaan is er weinig veranderd. Daarom zijn in het landschap nog opvallende elementen te ontdekken, zoals hoogteverschillen, kades en afwijkende kavelvormen.

Voor de bedijking was de 'Stermeer' een relatief klein binnenwater, dat via allerlei waterlopen verbonden was met het Beemstermeer, de Schermeer, het Lange Meer en via de Zaan met het IJ. Op de door J. Jansz. Backer getekende kaart uit 1635 zijn de Beemster en de Wormer al verkaveld. Voor de Starnmeer was initiatiefnemer De

Rijp drie jaar eerder al octrooi verleend voor de drooglegging, maar het zou nog tot 1643 duren voor de kavels in deze polder in gebruik konden worden genomen. Daarmee was het de laatste drooglegging in deze regio uit het begin van de 17e eeuw. Tot die tijd diende het meer vooral als vaarwater voor Graft en De Rijp en werd het bevestigd. Hier

moest men wel toestemming voor vragen bij de Staten van Holland en West-Friesland.

Compensatie voor druipland

Het heeft van 1632 tot 1642 geduurd voordat de ringvaart was gegraven en de dijk rond het Stermeer was aangelegd. Om een zo voordelig mogelijke loop van de nieuwe omringdijk te verkrijgen, werd veel tijd besteed aan het aankopen van stukken land uit de directe omgeving, die daarmee binnen de nieuwe polder zouden komen te liggen, de druiplanden. Deze landerijen moesten nauwkeurig worden opgemeten, getaxeerd en getekend. Met alle

landschapselementen

in de Starnmeer

● Het 'Landt-boeck van de Stermeer'.

● J. Jz. Backer, *Starnmeer voor de drooglegging*.

eigenaren van deze percelen werd gesproken over de compensatie die ze voor de door hun af te stane landen zouden ontvangen. En dat waren er veel. Alle afspraken werden vastgelegd in het zogenaamde 'Landt-boeck van de Starnmeer', een lijvig boekwerk, dat per omliggende banne (rechtsgebied) is ingedeeld. De betreffende eigenaren waren dan ook van overal afkomstig: Purmerend, Spijkerboor, Marken(-binnen), Knollendam, Westzaan, Stierop, etc. Niet alle onderhandelingen verliepen even soepel. Regenten en eigenaren tekenden bezwaar aan tegen de gang van zaken. Zo wensten de regenten van Jisp de afdracht voor de bemaling en uitwatering van hun banne aan te passen nu hun bezit aan land was afgenomen. Jan Gerbrantz, uit Oosterbuurt (nu Oost-Graftdijk), 'out ontrent 76 jaren',

liet bij de notaris vastleggen, dat drie stukken land 'door afspoelinge van de Stermeer ... bij zijn leven is gesleeten ende afgesteelt ontrent een vierde paert'. Hij vond dat daar bij de compensatie rekening mee moest worden gehouden.

Oostwouder- en Markerpolder

Van die binnendijks gebrachte landerijen die in de polder zijn opgenomen, is nog veel te zien. Aan de westzijde van de Starnmeer liggen in het noorden de Oostwouder- en in het zuiden de Markerpolder met Markenbinnen. Zij zijn door het graven van de huidige Markervaart, de westelijke ringvaart van de Starnmeer, afgescheiden van de Westwouderpolder en het Woud en binnen de nieuwe polder komen te liggen. Op de kaart valt hun afwijkende vorm meteen op.

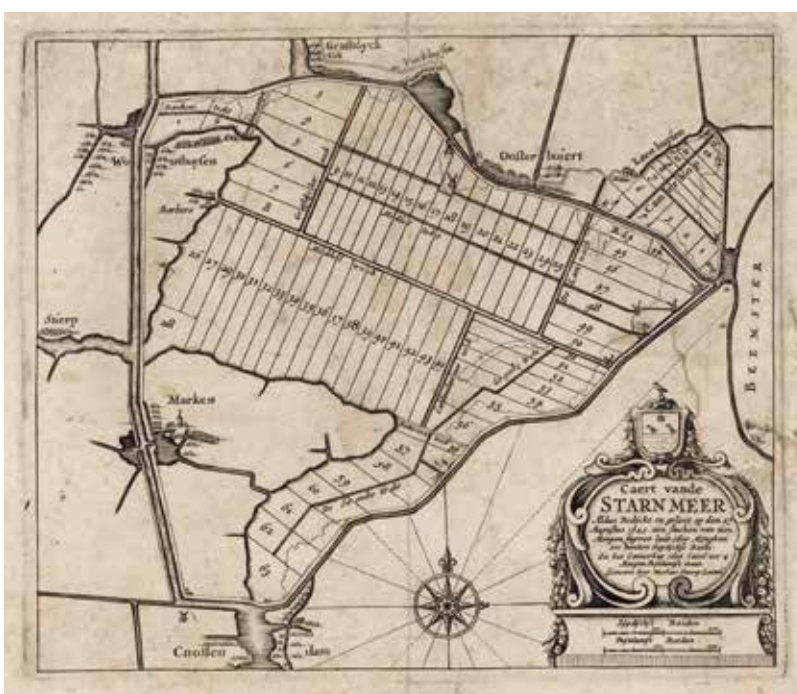
De eerste dankt haar lange rechte kavels aan een in 1918 uitgevoerde vervening, waardoor het oorspronkelijke slotenpatroon van een veengebied is verdwenen.

De oude omringende kade is nog intact en goed te zien op het punt waar de Middenweg deze kruist als je vanuit de Starnmeer de Oostwouderpolder in gaat. Hier loopt de weg namelijk sterk omhoog en de op dit punt gelegen boerderij lijkt haast op een terp te liggen. Naar het noorden buigt dit dijkje bij een groepje boerderijen aan het Damkensvoetpad naar het westen; aan de zuidzijde loopt hij schuin naar de provinciale weg.

De Markerpolder heeft niet alleen haar omringende kade, maar ook haar vroegere verkaveling behouden. Vooral bij een laag staande zon is de dijk rond dit poldertje duidelijk in het landschap te onderscheiden. ►

● Molenwerf en -kolk van de zuidermolens.

● Nicolaas Stierp, 1680 (RAA).

Molens

De kleinere meebedijkte stukken land aan de noord- en oostzijde van de Starnmeer en bij Spijkerboor waren door hun hoogte uitermate geschikt om de molens voor de drooglegging te plaatsen. Van de boven- en ondermolen aan de noordzijde resteert nog een werf. Het druipland is in de huidige verkaveling opgenomen en niet meer als zodanig herkenbaar. Het druipland waarop het gehucht Spijkerboor ligt, telde vier molens. Van de meest noordelijke is de werf bewaard gebleven. Ten zuiden van

Spijkerboor stonden een boven- en ondermolen (de zuidermolens), waarvan (de vorm van) de werf en de schuin lopende molentocht nog zijn te herkennen (foto). Van de molen aan het eind van de Middenweg is niets meer te zien; deze werd al in 1827 gesloopt. Op de kaart van Nicolaas Stierp, gemeten in 1643, zijn de molens ingetekend en de druiplanden met een dunne lijn aangegeven (kaart). Nadat in 1873 een stoomgemaal aan de Noorddijk van de polder was gebouwd, stelden dijkgraaf en heemraden voor de watermo-

lens aan de Oostdijk te 'amoveren' aangezien ze niet meer nodig werden geacht, wat de kosten van bemaling en onderhoud aanzienlijk verminderde. Rond 1910 werden de molens aan de Noorddijk stilgezet; tijdens de eerste wereldoorlog zijn ze echter weer tijdelijk in gebruik genomen omdat het gemaal wegens gebrek aan brandstof uitviel. In 1919 zijn ze gesloopt.

Eilandjes

Een andere geschiedenis kennen enkele hoger gelegen percelen in het midden van de polder. Ze vallen vooral op als de koeien geweid worden en deze hoger gelegen delen opzoeken. Dit zijn voormalige eilandjes in het Stermeer. Op de genoemde kaart van J. Jansz. Backer zijn maar twee eilandjes getekend. De landmeters Cornelis Jansen en Cornelis Willems, die van de dijkgraaf en de heemraden van de Stermeer de opdracht kregen ze op te meten en te taxeren, noteerden echter vijf eilandjes: twee grote, twee kleine en een middelgroot stukje land, de laatste drie bestaand uit 'altemaal ruijgte ende rietlant'. Het is verrassend hoe in ogenschijnlijk eenvoudige landschappen restanten van hun lange geschiedenis te ontdekken zijn door oude kaarten en archiefstukken nader te bestuderen.

Linda Koopman
lc.koopman@hetnet.nl

Literatuur

● REGIONAAL ARCHIEF ALKMAAR:
Archief van de Banne Graft- de Rijp – Inv. 49
Archief van het waterschap Starnmeer en Kammerhop – Inv. 235, 239/241, 251, 252, 451